Författar centrum

– en genomlysning

En rapport av *Eric Sjöström*
på uppdrag av styrelsen för Författarcentrum Riks

Innehåll

Inledning och bakgrund 4

Verksamhet och syfte 5

Organisation 8

Medlemmar och målgrupper 11

Slutsatser och rekommendationer 13

Bilaga:
Statens Kulturråd, villkor och bedömningsgrunder 17

Eric Sjöström är verksam som konsult, utredare, rådgivare och styrelseledamot i kultursektorn. Bland uppdragsgivarna märks kulturinstitutioner, kommuner och regioner över hela landet.

www.erdakonsult.se

Mars 2022
Produktion: Eric Sjöström, Erda konsult AB
Grafisk formgivning: Margaretha Ekstrand-Almér, Margaretha Ekstrand Produktion

Inledning och bakgrund

Styrelsen för Författarcentrum Riks har gett mig i uppdrag att göra en förutsättningslös genomlysning av Författarcentrums nuvarande organisation.

Enligt stadgarna är Författarcentrums målsättning att skapa vidgade kontakter mellan författare och andra, att föra ut litteraturen i samhället, att motverka kommersialiseringen av litteraturen samt att slå vakt om åsikts- och yttrandefriheten.

Stadgarna säger också att: Författarcentrum skall i samverkan med kommunala, regionala och statliga organ, bibliotek, skolor, institutioner, fackföreningar, föreningar och organisationer i övrigt, skapa bättre arbetsmöjligheter och ökade arbetstillfällen för författarna och i samarbete med övriga centrumbildningar, organisationer och enskilda inom folkbildning och kultur, verka för en breddning av kulturutbudet.

Medlemmar i Författarcentrum Riks är de regionala föreningarna Författarcentrum Norr, Författarcentrum Väst, Författarcentrum Syd och Författarcentrum Öst. Tillsammans representerade de fyra föreningarna 1.692 enskilda medlemmar under 2021.

Mitt uppdrag utgår från beslut på Författarcentrum Riks årsmöte våren 2021 och handlar om att se vilka svagheter och styrkor organisationen har idag och ge rekommendationer för eventuella förändringar.

De senaste åren har Författarcentrum Riks styrelse intagit en mer aktiv roll. Aktuella frågor är till exempel stadgeöversyn, offertförfrågan kring ny hemsida, det nya projektet Nationella författardagar och denna organisationsöversyn.

Målet med denna utredning är att Författarcentrum ska ha en mer effektiv och tydlig organisation för att uppfylla målen med att stärka litteraturen, författares arbetsmöjligheter och samverkan med olika delar av samhället.

Som en del av min analys har jag genomfört intervjuer med ett antal förtroendevalda, anställda och medlemmar. Mina frågeställningar har kretsat kring verksamhet och syfte, medlemmar och målgrupper samt organisering.

I denna rapport återges delar av intervjuerna och avslutas med ett antal rekommendationer. Som bilaga återfinns kriterierna från den största anslagsgivaren, Statens kulturråd.

Rapporten presenteras på årsmötet
den 9 april 2022.

Eric Sjöström
Mars 2022

Verksamhet och syfte

– Vilka är de viktigaste uppgifterna för Författarcentrum? Varför finns man och vad ska man ägna sig åt?

En av de intervjuade säger att: ”Författarcentrum måste bestämma sig för vilken organisation man ska vara. Vad är kärnan, syftet?” Och hen fortsätter: ”Går det att fastställa, när vi jobbar så olika?”

Bland alla jag har intervjuat finns en splittrad syn på meningen med föreningen, åtminstone var tyngdpunkten ska ligga. Är det en kamratförening och/eller en organisation som ska stärka litteraturens ställning i samhället. Eller fungera som en yrkesförening, som företräder yrkesgruppen författare och som fungerar som en facklig skola kring ersättningar? Ur ett medlemsperspektiv är Författarcentrum hur som helst en viktig del av vägen mot en författaridentitet, fastslår många.

Däremot har Sveriges Författarförbund både en tydligare profil, uppgift och en självklar status bland författarkåren.

Flera av de jag intervjuar säger att Författarcentrum inte har hittat sin roll den litteraturvärld vi befinner oss i på 2020-talet. ”Vi känns väldigt 70-tal”, säger någon och menar att nu ser verkligheten annorlunda ut med många fler förlag, agenter, explosion av skrivarkurser, egenutgivning, hybridförlag, ljudbokslyssnande för att nämna några aspekter. Och att organisationen inte hängt med och känns lite mossig och proggig.

Några menar att centrumbildningsformen är positiv, att man är med i ett större sammanhang och en del av ett större kulturliv, medan andra frågar sig vad är en centrumbildning idag och hur den bäst ska verka.

De viktigaste syftena med Författarcentrum enligt de företrädare jag har samtalat med kan utkristalliseras till att:

- skapa uppdrag för författare
- driva litteraturfrågor i samhället
- kompetensutveckla medlemmarna

Författarförmedlingen

Den absolut största insatsen för att skapa arbetstillfällen för författare är Författarförmedlingen, som är den mest synliga och välkända av Författarcentrums verksamheter. Många av de intervjuade säger att mötet mellan författare och läsare är grunden för Författarcentrum och det är just Författarförmedlingens uppgift – att föra samman en författare med en publik. Några säger också att Författarförmedlingen *är* Författarcentrum.

Kärnan i Författarförmedlingen är att fungera som en arbetsförmedling och skapa jobb för författare, dels via författarbesök genom databasen/hemsidan, dels via olika projekt, som har initierats av Författarcentrum. Författarbesök sker oftast i skolor, bibliotek och hos föreningar.

Tillvägagångsätt:

En arrangör skickar en bokningsförfrågan eller ett mejl direkt till förmedlingen. Oftast är det en specifik förfrågan kring en enskild författare och uppgifter kring plats, tid och målgrupp. Därefter skickar förmedlaren en förfrågan via mejl till författaren. Arrangörens geografiska hemvist avgör till vilken förmedlare frågan går. Efter genomfört arrangemang fakturerar författaren arrangören. Via hemsidan skickas automatiskt en utvärdering ut till arrangören.

Förmedlingen är kostnadsfri och det tas alltså inte ut någon förmedlingsavgift hos bokaren och/eller av författarens arvode. ”Det är en gammal praxis”, säger en intervjuad. Inte heller någon annan centrumbildning tar ut en kostnad för förmedlade uppdrag.

Förmedlingens funktion:

Författarförmedlingens roll är att få ut författare på olika sätt, fungera som länk mellan författare och arrangör, försöka säkerställa att arrangemanget löper smärtfritt och professionellt och att författaren får korrekt arvode. Förmedlarna kvalitetssäkrar förutsättningarna för arrangemangen, inte minst när det gäller nya oerfarna arrangörer. Författaren slipper förhandla om arvode, eftersom det är redan fastställt via förmedlingen.

Att förmedlingen är viktig vittnar alla intervjuade om. ”Det är själva grunden och anledningen till att man blir medlem”, säger en och en annan:

”Förmedlingen är viktig för mellanskiktet av författare för att ge jobb”. Samtidigt ska man ha i åtanke att alla författare inte vill ut och föreläsa eller göra författarbesök i skolor.

Icke-medlemmar:

Förmedlarna handhar också förfrågningar från arrangörer gällande författare som inte är medlemmar i Författarcentrum. Så har det varit ”från tidernas begynnelse”. Det var enligt utsago från början ett krav från Statens kulturråd att Författarcentrum förmedlade alla författare och inte bara medlemmar. Några enstaka röster ifrågasätter det och menar att ett krav på medlemskap för att kunna förmedlas via Författarförmedlingen skulle vara ett bra sätt att locka medlemmar.

Förmedlarna själva tycker att det är både rimligt och en god service att man även handhar förfrågningar kring icke-medlemmar. ”Vi kan ge bättre service till arrangören, när de kan skicka en förfrågan om vilken författare som helst”, säger en förmedlare och en annan: ”Vi skulle nog tappa kunder om vi inte förmedlade icke-medlemmar.”

Även om icke-medlemmar idag förmedlas via förmedlingen, så har de inte någon presentation på förmedlingens hemsida, utan det har bara medlemmar.

Utvecklingsområden:

Många av de intervjuade konstaterar att förmedlingen är oerhört viktig för Författarcentrum och att det finns en stor utvecklingspotential. Utvecklingsbehoven handlar om att vara tydlig mot medlemmarna hur förmedlingen fungerar och att göra fler aktiva marknadsföringsinsatser för att synliggöra författarna.

Ett stort problem är förväntansgapet hos medlemmar. Många av föreningens 1.700 medlemmar får inga uppdrag via Författarförmedlingen och är därför missnöjda med hur det sköts.

Förmedlingen är ofta grundincitamentet för att gå med och om uppdragen då uteblir uppstår missnöje. Enligt uppgift får ungefär en tredjedel av medlemmarna uppdrag via förmedlingen och det är uppskattningsvis inte mer än 10 % av medlemmarna som får uppdrag regelbundet.

”Författarna tror att vi är deras agenter, att vi ska sälja dom aktivt”, menar en anställd och påpekar att Författarcentrum måste nog bli tydliga med vilka förväntningar man kan ha när man är medlem.

Många vill ha fler uppdrag, och bli personligen marknadsförda. ”Vi borde bli tydliga med att en sida på förmedlingens hemsida inte är nån garanti att få uppdrag”, säger en person.

Förmedlingens hemsida är grunden för att synliggöra och exponera författarna för arrangörer. Hemsidan och den underliggande databasen är gravt eftersatt och har inte fungerat tillfredsställande sedan flera år. Våren 2022 förväntas en omgörning av den.

”Det borde vara mer sälj, mer marknadsföring och mer proaktivitet”, är ett citat som sammanfattar mångas uppfattning. De lyfter också fram att förmedlingen borde utveckla metoder och sätt att lyfta nya, udda författarskap – ”det är en del av det litteraturfrämjande uppdraget”, säger man.

Andra arbetsfrämjande verksamhetsdelar

Utöver förmedlingsverksamheten har Författarcentrum en rad projekt som på olika sätt främjar möjligheter att förkovra sig i författaryrket och/eller främjar intresset för litteratur. Dessa projekt finansieras via projektbidrag från bland annat kommuner och regioner.

Kompetens- och vidareutbildningsinsatser är en stor del av projektverksamheten. Det kan handla om hur man blir en bättre föreläsare, hur man leder skrivarcirklar, layoutkurser eller hur man marknadsför sig som författare. Enligt utsago är kurser som handlar om kompetensutveckling på olika sätt väldigt populära och blir fullbokade.

De lokala/regionala aktiviteterna blir viktigare ju längre från Stockholm som man kommer, hävdar flera av de intervjuade. Författarförbundets verksamhet försiggår inte utanför huvudstaden – runt om i landet är det just Författarcentrum som står för arrangemang och aktiviteter kopplade till författare.

Lobbyorganisationen Författarcentrum

Ett syfte med Författarcentrum är också självskrivet: att föra ut litteraturen i samhället och därmed stärka yrkesförfattares ställning. Inte minst gentemot politiker på kommunal, regional och nationell nivå och även andra organ i samhället.

Här påtalar också flera av de intervjuade att det finns en demokratisk aspekt, att Författarcentrum ska föra ut litteraturen i hela landet, underförstått inte bara i storstäderna.

I de kommunala kulturplanerna eller i de regionala kulturplanerna ingår ofta inte litteraturen och litteraturfrämjande insatser som stora delar – vid sidan av den kommunala biblioteksverksamheten.

Flera efterlyser Författarcentrums röst i samhällsdebatten, både lokalt och på ett nationellt plan. ”Det är ju självklart att vi ska vara en tung instans i kulturdebatten, men det är vi ju verkligen inte”, säger en av de intervjuade.

Social funktion

En annan del av Författarcentrums verksamhet handlar om sociala aspekter, arrangemang och verksamhet kopplat till författarna. ”Det är viktigt att få vänner bland kollegorna och ett nätverk för oss som jobbar så i enskildhet”, säger en intervjuad.

De olika regionerna utformar arrangemangen på olika sätt. I Stockholm har inte Författarcentrum Öst fokus på nätverksskapande verksamhet eftersom det finns andra aktörer, till exempel Författarförbundet, som bedriver mycket av det. För medlemmar i de andra regionerna är det av största vikt att det anordnas olika sociala aktiviteter.

Organisation

– Hur ska verksamheten organiseras framöver?

En av huvudfrågorna i utredningen handlar om huruvida Författarcentrum fortfarande ska bestå av fyra, självständiga föreningar, eller om man ska gå samman i en enda organisation.

En av de intervjuade säger: ”Vi har utmaningar som handlar om regionsuppdelningen. Hur mycket ska vi samverka?” och en annan menar att ”Det är fyra olika viljor och fyra väldigt olika verksamheter”. Andra intervjuade menar att man på många sätt redan är en förening, för det finns mycket samverkan.

Många menar också att arbetet i styrelserna och på kanslierna måste professionaliseras och stramas upp.

Regionala organisationer…

De som talar för att bibehålla de olika regionerna menar att den lokala förankringen och personkännedomen är viktig. Det är lokalt man kan nätverka, träffa författarna och även arrangörerna, skapa sammanhanget för litteraturen. De många projekten utgår också från lokala behov och idéer. Profilen gällande verksamheten skiljer sig också åt mellan de olika regionala delarna.

Decentraliseringen är viktig, menar man. ”Vi har daglig kontakt med våra medlemmar” och anser att det sköts bäst regionalt. Man menar också att det är tydlig poäng med att man sitter i olika delar av landet och att det kan bli för stort och otympligt med en enda organisation. En enda nationell förening skulle också innebära att det skulle saknas incitament för en medlem att aktivera sig, menar man och säger: ”Vi är ju en medlemsförening, som ska ha nära kontakt med våra medlemmar”.

Dessutom är, påtalar flera, de regionala och kommunala anslagen kopplade till respektive del av landet. En nationell renodlad organisation skulle sannolikt påverka att de regionala stöden sänktes.

En intervjuad väcker också frågan om att det snarare borde finnas fler regionala kontor, eftersom det är stora geografiska områden som kanske skulle vara betjänta av egna föreningar. En annan påtalar också att det ofta är tunnsått med Författarcentrumsprojekt i glesbygden i alla regioners utmarker – även till exempel i Stockholmsområdet.

… eller en nationell?

Ett antal personer anser att nuvarande organisering har sina nackdelar och menar att det skulle behövas ett omtag, och gärna att Författarcentrum de facto blir en organisation. Någon menar att det skulle undvika risk för jävsfrågor och vänskapliga favörer, som kan uppstå när det är en mindre organisation i ett avgränsat geografiskt område.

Man skulle kunna ha ett rikskansli någonstans i landet, ledd av en VD som har arbetsgivaransvar för samtliga anställda, säger någon. Personal skulle kunna finnas på flera platser i landet, och ordförandeskapet skulle kunna rotera, liksom var i landet man har årsmöte.

En annan person är inne på liknande linje. Om man skulle av till exempel ekonomiska skäl behöva skala ner radikalt så skulle ett kansli tillsammans med regionstyrelser fungera. Ytterligare en annan påpekar att Författarcentrum Riks borde samordna resurser med Författarförbundet eller till och med gå samman med dom.

Några hävdar också att man till stora delar redan är en nationell organisation i vissa avseenden. Till exempel uppger förmedlarna att de har nära kontakt med varandra och diskuterar, tipsar och hjälper varandra, likaså har man ju en gemensam hemsida. Apropå förmedlingen framkommer också att en möjlighet är att eftersom förmedlingen sköts per telefon och mejl, så skulle all förmedlingsverksamhet centraliseras och skötas av ett rikskansli.

Mer centraliserat?

Men åsikterna går isär kring frågan om en mer centraliserad organisation eller inte. ”Vissa vill att det blir gemensamt, med gemensamma policys och gemensam administration. Andra vill ha det som det är nu”, sammanfattar en av de intervjuade läget.

De som förespråkar mer centralisering menar att det behövs en starkare central styrning med starkare mandat från ett håll där man menar att Riksstyrelsen ska vara överordnad regionstyrelserna.

Riksorganisationen skulle kunna bestå av ett mer uttalat rikskansli och utveckla Författarförmedlingen och handha medlemsintagning, menar några av de intervjuade och pekar på att olika projekt och regionala utbudsdagar kan utformas utifrån de regionala förutsättningarna och skötas av de regionala kontoren.

Andra röster menar att det nationella samarbetet inte behöver organiseras mer eller annorlunda än idag. Till exempel menar de att förmedlarnas arbetssätt inte behöver formaliseras ytterligare – ”Vi hörs ofta på mejl och telefon. Och så ses vi en gång om året och diskuterar gemensamma frågor. Det räcker, det behövs inget mer sammanhållet.”

De som är kritiska till en mer centraliserad styrning menar också att om organisationen skulle styras från en stad, så blir det väl Stockholm. Och i Stockholm finns redan aktiva författar- och kulturorganisationer, medan i andra delar av landet är Författarcentrum ofta den självklara litteraturnoden.

Riks roll

Riksstyrelsens roll är också föremål för diskussion. Riksstyrelsen består av de fyra regionala ordföranden samt, som neutral ordförande, ytterligare en person. Som administratör och handläggare för styrelsen har en person haft en deltidstjänst. Administratören och riksstyrelsen utgör de facto Författarcentrums riksorganisation.

Konstruktionen med en riksstyrelse tillkom på efterfrågan av Statens kulturråd, som inte ville hantera ansökan och anslagsgivning till fyra separata Författarcentrum-organisationer. Författarcentrum Riks gör den gemensamma ansökan och redovisningen till Kulturrådet och fördelar ut det statliga anslaget till de fyra regionerna.

Därutöver handhar Riksstyrelsen ett antal gemensamma arrangemang, däribland medverkan på Bok- och biblioteksmässan. Man kommer också genomföra nationella författardagar.

På senare år har Riks fått en utökad roll. Från början var det mer av en konstruktion för anslagsansökan. Nu finns det andra förväntningar på Riks. ”Det är många nya i de olika regionala styrelserna som vänder sig till Riks för vägledning”, berättar en intervjuad. Man vill ha hjälp och bistånd från Riks gällande frågor kring stadgar, medlemskap och riktlinjer av olika slag.

”Riks ska sätta standard, det är bra. Det behövs för oss”, säger en intervjuad och menar att det handlar om formalia, riktlinjer av olika slag till exempel gällande arvodering och jävsfrågor. En viktig uppgift, menar en intervjuad, är att säkerställa att det finns kompetens i de olika styrelserna och riktlinjer för hur styrelsearbetet ska gå till.

Att Riks går in i strategiskt viktiga frågor bejakas av flera, till exempel stoppade man ett omdiskuterat samarbete som ett regionalt kontor ville göra med en annan part och avgjorde en principiell viktig fråga om avgifter. ”Riksstyrelsen ska vara överställd en regional styrelse”, säger en person och påtalar också vikten av att Riks kan gå in och stötta om något inte funkar hos nån region.

”Riks ska göra gemensamma projekt, då får vi muskler”, säger en person. Tankar kring att skapa en mötesplats för alla inblandade lyfts också fram. Årsmötet är inte riktigt det forumet eftersom det är så mycket formalia. Man efterfrågar i stället en nationell författarkonferens årligen, som ska fungera nätverksskapande och där inbjudna inspiratörer medverkar. Någon annan uttrycker också behovet av en nationell tidskrift som utges av hela Författarcentrum. Författarcentrum Norrs tidskrift Provins pekar många på som förebild när det gäller litteraturtidskrift.

Å andra sidan säger ett antal intervjuade också att Riks roll fortfarande är mycket otydligt och ifrågasätter syftet med en nationell styrelse. Likaså är man undrande kring nya initiativ från Riks, till exempel att skapa nationella författardagar. ”Kommer det hota våra regionala utbudsdagar?”, undrar man.

Ur de anställdas perspektiv är Riks diffust, menar några. ”Vi jobbar för vår regionala organisation. Riks gör ju ingenting, utan är ett administrativt paraply”, säger en anställd. En annan pekar på att det finns en underliggande konkurrensstämning i Riks där alla känner sig förfördelade gällande anslagen.

”Jag förstår idén om centralisering”, säger en person, ”men det skulle vara ett tungt skepp att vända.” Hen menar att det är så olika profiler och olika verksamheter med nära kontakt till de olika anslagsgivarna, som skulle gå förlorat.

Arbetsklimat

Arbetsklimatet skiftar i regionerna. Vissa regioner har en framåtriktning med bra relationer mellan anställda och styrelse och även till de olika anslagsgivarna. Andra regioner är tyngda av sämre arbetsklimat, bristande rutiner, och avsaknad av utvecklingsvilja.

Några av de anställda uttrycker att de trivs väldigt bra, att det är god stämning, att de har mycket egen frihet. ”Av tradition har personalen haft mycket att säga till om i Författarcentrum”, säger en och fortsätter: ”Vi har bäst koll på saker och ting. De flesta är kvar väldigt länge, medan styrelseledamöter byts ut. Vi är kontinuiteten.” ”Det är till stor del en personalstyrd organisation, det kan vara både bra och dåligt”, menar en intervjuad.

De menar dock att det kan vara problematiskt att vara anställd av en förening där styrelsen inte har tillräcklig arbetsgivarkompetens. Några talar om avsaknad av ledarskap och någon använder begreppet ”kanslistyre”. En styrelserepresentant menar att: ”Personalen är ambitiös och vill göra rätt. Men de styr för mycket själva för att styrelsen är för långt ifrån”.

Även om det finns kollektivavtal, finns det stora brister gällande olika rutiner, kring till exempel arbetstidsrapportering. ”Det har varit för stor egen frihet, nu måste vi växla upp och arbeta mer modernt och strukturerat med personalfrågor.” De många deltidsanställningarna gör det svårt att fördela nya arbetsuppgifter, hävdar flera. De berättar också att det är svårt att få insyn för hur vissa anställda jobbar och att stå upp mot en stark personalgrupp.

Styrelsearbetet

Intervjuerna visar att uppfattningen om styrelsens roll och ansvar och hur styrelsen axlar det skiftar. Varje region har en egen styrelse och därutöver finns också Riksstyrelsen.

Flera nämner att det fungerar väldigt bra i de regionala styrelserna och i relationen med anställda, att det är ett bra samtalsklimat och engagerade personer. Det finns också andra som påtalar att det skulle kunna vara mer engagemang i flera av styrelserna.

Andra menar att det skulle kunna vara mer engagemang i flera av styrelserna. Det finns oklarheter gällande vilka arbetsuppgifter och vilket ansvar en styrelse har, inte minst gällande gränsdragning mellan personalens ansvar och styrelsens. En säger uttalat att: ”Det måste vara styrelsen i varje region, och inte personalen, som styr över verksamheten.”

Men flera tar också upp att det finns brister avseende styrelsens kompetens när det gäller arbetsgivaransvaret. Och även insikten att styrelsen de facto är arbetsgivare. ”Man är inte beredd på vilket ansvar det är att sitta i en styrelse, att man är arbetsgivare”, säger en person och menar att det borde tydliggöras vilka förväntningar det finns på en styrelseledamot och en beredskap att till exempel känsliga personalärenden kan hamna på ens bord.

Utvecklingsområden som man tycker ligger på styrelsenivå är frågor kring arbetsmiljö, personalvård, ekonomisk redovisning och policys och riktlinjer som rör hela organisationen. Likaså att formulera sig kring vad som är styrelsens roll och ansvar, både på regional och nationell nivå. ”Hur kan man utveckla styrelsearbetet, få in en kultur av professionalisering och göra det mer attraktivt att sitta i styrelsen”, undrar någon.

Man nämner också en utmaning att få kontinuitet i styrelseengagemanget hos personer, att de bara sitter en eller två perioder. Någon uttrycker också vikten av att få in ”tunga” namn i styrelserna, som viktiga ambassadörer och talespersoner.

Medlemmar och målgrupper

– Vilka finns Författarcentrum till för? Vilka når man idag och vilka når man inte?

”Vem är författare? Det är ett dilemma vi har att hantera …”, säger en intervjuad. När blir man författare och är man författare även om man inte har det som aktuell inkomstkälla? Det är några frågor som skrået har tampats med i alla tider. Rent formellt har Författarcentrum kravet på att man ska ha gett ut två böcker på ett etablerat förlag för att bli antagen som medlem. Det är samma krav som Författarförbundet har. Även egenutgivare och de som kommer på icke etablerade förlag kan bli antagna, men blir då bedömda av en invalsgrupp i respektive region.

Författarcentrum Syd respektive Öst har förutom ordinarie medlemskap ett debutantmedlemskap där det räcker med en utgiven bok. Författarcentrum Norr har dessutom så kallade sällskapsmedlemmar, där man är medlem i Norrländska litteratursällskapet.

Medlemmar idag

Totalt uppgår antalet medlemmar till närmare 1.700 personer. ”Hobbyförfattarna dominerar”, säger någon och en annan: ”Vi har nog medlemmar som inte riktigt kvalificerar sig”. Flera skulle gärna se att också de riktigt aktiva yrkesförfattarna skulle vilja vara med i föreningen. ”Men vi får inte med oss dom. Vi kanske inte har något i medlemserbjudandet som lockar?”, frågar sig någon. Man tar också upp det faktum att få unga vuxna författare är med.

Flera pratar om att alla Författarcentrum borde erbjuda debutantmedlemskap. Någon tar också upp behovet av ett tredje spår, ett litteraturens vänförening, inspirerat av Norrländska Litteratursällskapet.

Egenutgivare kan antas efter bedömning av en regional invalsgrupp. Någon av de intervjuade säger att Författarcentrum borde öppna upp ännu mer för alla och värna det faktum att så många vill skriva.

Många fler medlemmar?

Majoriteten av de jag har talat med säger att många medlemmar inte är ett självändamål. Vad skulle vinsten vara med att öppna upp?, frågar man sig. ”Vi har snarare för många medlemmar redan idag som inte är yrkesförfattare …”, säger en person.

Och en annan ser en fara med att locka egenutgivare, som ingen sen bokar och så blir hen besviken. ”Vi förlorar i trovärdighet, vi vet inte vilka vi representerar”, sammanfattar någon och menar att man snarare ska tajta till medlemsansökan och vända sig strikt till yrkesarbetande författare.

Flera påtalar dock vinsterna med att vara många medlemmar. Organisationen blir en angelägenhet för många, man är en öppen, inbjudande förening, som får en mångfald i medlemsskaran. Någon menar att om man är många medlemmar får Författarcentrum en större tyngd mot kommuner och regioner, får en större legitimitet, vilket också kan gagna storleken på ekonomiskt stöd.

Någon föreslår att det ska finnas minimikrav för att få ingå i förmedlingen, krav som handlar om att på något vis visa att man är efterfrågad och har en verkshöjd.

”Vi ska finnas till för hobbyförfattare också, men de stora namnen måste också vara med. Det påverkar benägenheten hos de etablerade att vara med”, säger en intervjuad.

Regionalt eller nationellt medlemskap?

Idag är man medlem i en av de regionala Författarcentrum. Röster har höjts för ett nationellt medlemskap, att man är medlem i Författarcentrum, och inte i en specifik region.

”I praktiken är det ett medlemskap i Författarcentrum rent generellt”, säger en person, och fortsätter: ”Det är självklart att medlemskapet flyttas till en annan region om man flyttar. Det är ingen stor fråga.”

Bland de jag intervjuar är uppfattningen rent generellt att det inte är en jättefråga. Det är inte fel som det är idag, det är inte heller fel med ett nationellt medlemskap heller, kan man sammanfatta åsikterna. Flera menar dock att de regionala bidragen kan ju påverkas av huruvida man är medlem regionalt eller nationellt och att man som medlem knyter i första hand an till en region rent känslomässigt.

Däremot menar man överlag att det är självklart att det ska vara samma stadgar, regler för medlemsintag och – vilket inte är fallet idag – samma medlemsavgift överallt.

Förväntningar och behov

Förväntningarna hos de medlemmarna är förstås olika. En del är bara intresserade av att bli förmedlade, att få uppdrag, medan andra vill ha föreningsdelen med sociala aktiviteter och ett sammanhang. Det finns också förväntningar som är svåra för en medlemsorganisation att hantera. Till exempel förväntan på hur ens karriär utvecklas.

”Många medlemmar som inte är så professionella kräver mer stöd och hjälp”, berättar en av de intervjuade. De nya författarna söker nätverk och är i behov av kompetensutveckling. Medan de etablerade upplevs inte ha så stort behov av kontakt med andra författare, utan vill få uppdrag. Vissa efterfrågar de sociala delarna och andra att delta i skrivarworkshops och skrivarcirklar för att möta kollegor.

Förmedlingsverksamheten anges av alla tillfrågade som den absolut viktigaste orsaken till att man blir och fortsätter vara medlem i Författarcentrum. Enligt uppgift får cirka en tredjedel av medlemmarna uppdrag via förmedlingen. En populär författare kan få upp till 30 uppdrag på ett år. Men det stora flertalet får inte ens ett enda uppdrag. Och därför blir Författarförmedlingen också upphov till missförstånd och rent missnöje. Flera blir medlemmar i Författarcentrum för att de har förväntningar på att få uppdrag via Författarförmedlingen och när uppdragen uteblir skapas missnöje.

En intervjuad säger: ”Vi ska inte vara nån agentur, utan en litteraturfrämjande organisation. Som medlem stödjer man det. Man ska inte villkora ett medlemskap.”

Flera vittnar om att förmedlingsverksamheten används som en stark motivation när nya medlemmar ska lockas. ”Men vi måste också ha medlemsvård på annat sätt. Ha mer evenemang, workshops som kommer från medlemsinitiativ”, betonar någon.

Kompetensutveckling av olika slag är alltid populärt, enligt flera intervjuade, till exempel kring hur man håller ett författarsamtal för olika åldrar i skolan eller leder skrivarworkshops. Det finns också nätverk av olika slag i de olika regionerna, till exempel för äldre författare eller baserat på genre.

Författarförmedlingen och icke-medlemmar

Idag förmedlar Författarcentrum även författare som inte är medlemmar.

Några menar att det är bra för verksamheten i stort. ”Bra att vi får många bokningar, att vi även kan förmedla kända, populära författare”, menar någon. Man menar att det är bra service gentemot arrangörer och stärker Författarcentrum för att det visar att verksamheten behövs – ”Det är bra reklam för oss”.

Flera säger också att det är ett krav från anslagsgivaren Kulturrådet, att man ska vara öppen och förmedla alla inom sitt konstområde, även icke-medlemmar.

Andra menar att man bara ska förmedla medlemsförfattare, att det är en del av medlemsförmånen.

Slutsatser och rekommendationer

Mitt uppdrag har varit att se över organisationen, att identifiera om det finns anledning att göra förändringar av den. För att kunna göra det har jag också sett över verksamheten. Hur en organisation organiserar sig hänger förstås ihop med vilken verksamhet den har.

Författarcentrum består av fyra regionala, självständiga organisationer. En riksorganisation, kallad Författarcentrum Riks, bildades eftersom Statens kulturråd, som ansvarar för den största delen av finansieringen av verksamheten ville ha en och inte fyra organisationer som ansökte om anslag.

Den största finansieringskällan är anslaget från Kulturrådet. Där slår man fast ett antal saker, som berör utredningen i högsta grad, se sid 17. Anslaget ges för att främja arbetsförmedlande verksamhet och samverkan med andra organisationer.
Det framgår också att verksamheten ska gynna medlemmarna, vilket till exempel innebär att Författarcentrums förmedlingsverksamhet inte behöver rikta sig mot alla författare.

Efter samtal med ett antal personer inom hela organisationen och analys av organisation och verksamhet drar jag följande slutsatser gällande Författarcentrums styrkor och svagheter:

Styrkor:

- ***Erkänd och etablerad organisation***
  Alltsedan tillblivelsen på 1960-talet har Författarcentrum fungerat som en viktig kraft för att främja mötet mellan författare och läsare och för att stärka yrkesförfattares ställning. Centrumbildningarna har rent generellt en given position i det kulturpolitiska landskapet och är förankrade hos anslagsgivare både på statlig, men ofta också på regional och kommunal nivå.

- ***Nationell verksamhet***
  Att Författarcentrum har både anställda och förtroendevalda över hela landet möjliggör både nationella projekt och samarbeten men bidrar också till legitimiteten för organisationen som helhet.

- ***Regional förankring och stolthet***
  De fyra regionala föreningarna har delvis olika inriktningar och profiler med stark förankring i det regionala kulturlivet. Finansieringen utgörs av avgörande intäkter från regionalt håll och kommunalt håll.

- ***Författarförmedlingen***
  Kärnan i Författarcentrum är på många sätt Författarförmedlingen. Som någon av de intervjuade sa: ”Om inte Författarförmedlingen fungerar jättebra, har Författarcentrum inget existensberättigande”. Förmedlingen är i praktiken den största kostnadsfria förmedlaren i landet och de facto den arbetsförmedling som finns för yrkesförfattare. Förmedlingen har en unik position i möjligheterna att realisera idén om att öka mötena mellan författare och läsare.

- ***Vissa projekt***
  Ett antal projekt, både i regionerna och även nationellt, initieras och genomförs varje år med huvudsyftet att främja litteraturens och författarens roll i samhället. Bland exemplen kan nämnas ”Forum för poesi och prosa” (Väst), ”Läsning pågår” (Öst) och litteraturtävlingen för unga, ”Jag skriver i dina ord” (nationell). Projekten lyckas få ekonomiskt stöd av framför allt kommuner och regioner.

Svagheter:

- ***Otydligt syfte och profil***
  Det breda uppdraget, organisationsmodellen och de regionala olikheterna skapar en otydlighet mot omvärlden. I praktiken består Författarcentrum av fyra olika organisationer med olika bakgrund och skillnader i verksamhet som bidrar till den vaga profilen. Profilen är bred eller med andra ord rent av spretig, från ”trevlighetsklubb” till Författarförmedlingen.

- ***Positionen i kulturdebatten***
  Både regionalt och nationellt finns det en möjlighet att stärka litteraturen och yrkesförfattares position genom ett mer aktivt påverkans- och lobbyarbete. Det gäller

både på politisk nivå och bland tjänstepersoner. På många sätt har litteraturen genom bibliotekslagen den starkaste kulturpolitiska förankringen av alla kulturyttringar. Hur kan Författarcentrum stärka författares möjligheter att leva och verka?

– Otydlighet gällande rutiner kansli och styrelse

Personalvård, arbetsmiljöfrågor och dokumentation av arbetstid och ledighetsuttag är några av de hygienfaktorer som en organisation av Författarcentrums storlek måste ta tag i. Likaså att se över ansvar och mandat för både anställda och på styrelsenivå – både regionalt och nationellt.

– Erbjudande till och förväntningar hos medlemmar

Hur kan Författarcentrum förtydliga och förstärka sitt medlemserbjudande? Idag skapas ett förväntansgap hos ett antal medlemmar som har bilden av Författarcentrum som en litterär agent i första hand. Kommunikationen att man som medlem är en del av en litteraturfrämjande organisation måste förtydligas. Förväntningarna kring förmedlingsverksamheten måste samtidigt bli realistiska.

Mina rekommendationer

Rekommendationerna handlar om det som jag har sett som utvecklingsområden, som skulle gynna Författarcentrum både internt mot medlemmar, förtroendevalda och anställda, och externt mot författarkåren, övriga kulturlivet och politiska företrädare.

Förslagen handlar om förtydligande av organisationen, stärkt nationell samordning, enhetlig hantering av medlemskap, satsning på Författarförmedlingen och ökat påverkansarbete

Förtydligande av organisation och stärkt nationell samordning

– Författarcentrum bör även framöver bestå av de olika regionala verksamheterna och en riksorganisation. Styrkan hos organisationen är just att man både har regionala spjutspetsar och en nationell organisering – både delarna bör stärkas.

– Jämfört med hur det ser ut idag så bör dock riksorganisationen vara tydligt överställd de regionala delarna, där Författarcentrum Riks bör jämställas med en riksorganisation och där Författarcentrum Riks har en överordnad roll i förhållande till regionerna inom vissa områden, till exempel avseende medlemsfrågor, policyfrågor, övergripande kommmunikation och kring de gemensamma stadgepunkterna. Detta bör regleras i stadgarna.

Verksamhetsmål för Författarcentrum Riks bör vara att:

– Tillvarata regionernas intressen, till exempel genom att arbeta för utökat samarbete mellan regionerna, söka stöd, bidrag och andra inkomstkällor för regionerna samt verka opinionsbildande för att stärka författares situation och arbetsmarknad.
– Representera Författarcentrum nationellt och internationellt, till exempel genom att arbeta för optimal synlighet för medlemmarna och genom att samordna förmedlingsarbetet på regional och nationell nivå.
– Utföra uppdrag å regionernas vägnar, till exempel genom att genomföra samarbetsprojekt med organisationer på ett nationellt eller internationellt plan. Främja utvecklingen av författarförmedlingen genom att stötta varje region i utveckling av best practice inom till exempel förmedling, projektutveckling, regional kulturpolitik, kunskapsöverföring och andra för regionerna relevanta områden. Riks kan också initiera projekt som har en nationell angelägenhetsgrad, till exempel genom att arrangera en författarkonferens för medlemmar en gång om året.

– Grunden är att Författarcentrum Riks inte skall bedriva sådan verksamhet som någon av de regionala verksamheterna kan utföra.

– De regionala delarna bör fortsatt organiseras med egna kanslier och egna regionala styrelser. Den regionala profilen och särarten ska bejakas och främjas och utgå från de egna förutsättningarna. De regionala företrädarna ska fortsatt samverka med och vara nära både litteraturlivet och kulturaktörer, liksom tjänstepersoner och politiker i den egna regionen. Egna projekt och satsningar som utgår från lokala behov och önskemål ska uppmuntras. Samtidigt är varje region en del av riksförbundet och samverkar och stödjer varandra – en förutsättning för att utvecklas och fortsätta att positionera sig som Sveriges ledande intresse- och förmedlingsorganisation för författare.

– Från Riks ska man också leda det opinionsbildande arbetet som på ett nationellt plan ska stärka författarkåren och främja intresset för litteratur. Påverkansarbete ska också ske i armkrok med organisationer som Sveriges Författarförbund, Klys och andra centrumbildningar.

– Författarcentrum Riks bör ansvara för att ta fram strategier, riktlinjer och policys för hela organisationen gällande arbetsmiljö, arvodering, styrelserutiner, tidrapportering för att nämna några områden. Författarcentrum måste tillse att arvodering för till exempel författarframträdanden sker enligt gällande tariffer också när man själv är arrangörer. Översyn av stadgar och hur kontinuiteten i styrelsearbetet kan stärkas bör också ledas av riksstyrelsen.

– I syfte att stärka Författarcentrum såväl som en röst i kulturpolitiska frågor och på ett nationellt plan och som en attraktiv organisation för yrkesförfattare föreslås ökade kommunikationsinsatser. Insatser ska fokusera på att kommunicera organisationens arrangemang och projekt mer aktivt, men också vara en aktiv röst i kulturdebatten. Riks bör också synliggöra fler författare via Författarförmedlingens hemsida och andra kommunikationskanaler.

– Styrelsen bör utse ansvariga för olika delar av verksamheten, till exempel gällande utvecklingsansvar på ett nationellt plan gällande Författarförmedlingen, hemsida/kommunikationsarbete och personal- och arbetsgivarfrågor. Ansvaret kan ligga på styrelseledamöter och/eller anställda. Arvoderingsnivåer måste ses över så att de motsvarar arbetsinsatser.

Hantering av medlemskap

– För att säkerställa att frågor kopplade kring medlemskap hanteras enhetligt i hela organisationen föreslås en förändring av hur medlemsantagning sker. Antagning av medlemmar bör skötas av en nationell invalsgrupp, som förslagsvis två gånger om året handhar frågor kring medlemskap. Invalsgruppen bör vara utsedd av riksstyrelsen och bestå av företrädare från alla regioner.

– Efter att ha antagits till Författarcentrum tillhör man den region som personen själv väljer.

– Författarcentrum ska ha i uppgift att representera hela författarkåren. Därför bör man aktivt säkra att hela spännvidden av författare är medlemmar i föreningen, från de stora, etablerade namnen till debutanter.
– Utöver ordinarie medlemskap bör Författarcentrum erbjuda två andra medlemskap, ett för debutanter och ett för personer som vill stödja verksamheten, ”vänmedlemskap”.

Satsning på Författarförmedlingen

– Författarförmedlingen bör även framöver arbeta litteraturfrämjande, och inte som en agentur för enskilda författare. Den kommunikativa kopplingen mellan Författarcentrum och Författarförmedlingen bör också stärkas för att betona det kulturpolitiska syftet med förmedlingsverksamheten.

– Författarförmedlingen bör – både på ett nationellt och ett regionalt plan – arbeta mer proaktivt och uppsökande för att hitta nya kunder och därmed fler potentiella uppdragsgivare för författare, mot skolor, bibliotek och föreningar som idag inte är arrangörer, men även nya kunder, till exempel inom hälso- och sjukvård som har verksamheter där författarbesök skulle kunna vara givna aktiviteter.

– En fördjupad studie bör göras över både nuvarande och potentiella arrangörer.
Vilka respektive vilka som inte arrangerar, hur kan man få nuvarande arrangörer att arrangera fler program och hur kan man underlätta för nya verksamheter att bli arrangörer av författarprogram?

– För att väcka intresse för fler författare bör Författarförmedlingen arbeta med ett kurerat, redaktionellt innehåll i sin marknadsföring. Inte minst på hemsidan och på sociala medier, där man utifrån tematik, genre, geografi eller andra kategorier kan presentera fler författare. Urvalet ska göras utifrån en redaktionell, självständig bedömning.

– Arbeta aktivt med statistik och uppföljning av arrangemang. Utvärdera vilka insatser som ger uppdrag, var i regionerna det finns blinda fläckar och sträva för tätare samverkan med kommuner kring hur man kan samverka för att öka antalet författarprogram på orter.

– Vägval kring icke-medlemmar. Ska man fortsätta arbeta med icke-medlemmar? Och aktivt arbeta för att bli ”den största kostnadsfria förmedlaren av författare”? Eller ska man

endast förmedla författare som är medlemmar och därigenom stärka medlemsnyttan? Enligt villkoren för Kulturrådet ska man verka för medlemmarnas bästa och där finns inget som stipulerar att man ska arbeta för hela författarkåren. Min bestämda rekommendation är att man hädanefter ägnar tid och resurser åt att förmedla enbart föreningsanslutna medlemmar.

– Förmedlingsavgift eller inte är också något som har diskuterats genom åren. Förmedlingen är och har alltid varit avgiftsfri – det har inte kostat arrangören något extra att gå via förmedlingen och det har inte heller tagits någon del av författarens arvode. Rent generellt tar inte – vad jag har kunnat utröna – centrumbildningar någon förmedlingsavgift. Jag kan se att det finns utrymme att göra det framöver om man erbjuder ytterligare service, till exempel faktureringshjälp.

Ökat påverkansarbete

– Stärk Författarcentrums proaktiva påverkansarbete, både regionalt och nationellt. Många röster måste höras för att stärka litteraturen i stort och yrkesförfattares position och möjligheter att leva och verka i synnerhet. Författarcentrum ska sträva efter att bli ett av de självklara språkrören i media och i kultur- och samhällsdebatten för litteraturområdet och författarkåren.

– Öka litteraturens plats i de regionala kulturplanerna för att därigenom öka fördelning av de statliga, regionala och kommunala medlen till litteraturen.

– Samverka med Författarförbundet och andra relevanta organisationer i debatten kring kulturpolitiska och litteraturfrämjande aktuella frågor.

BILAGA

Statens kulturråd

– Villkor och bedömningsgrunder

Den största anslagsgivaren till Författarcentrum är Statens kulturråd.

Anslaget från Kulturrådet utgår från att främja ett kulturutbud av hög kvalitet som bidrar till att uppfylla de nationella kulturpolitiska målen. Syftet med just detta bidrag är att förstärka centrumbildningarnas arbetsförmedlande verksamhet inom de berörda konstområdena.

Kulturrådet definierar centrumbildningar som intresse- och förmedlingsorganisationer för de fria professionella utövarna inom respektive konstområde.

Anslaget ges för arbetsförmedlande verksamhet och för samverkan och ska täcka kostnader som gör att det kan bedrivas, till exempel kanslilokaler, löner, resor och informationsinsatser.

Arbetsförmedlande verksamhet handlar enligt Kulturrådet om

– Förmedling av uppdrag
– Synliggörande av medlemmarnas konst och kunskaper via exempelvis utställningar, presentationsdagar etc.
– Åtgärder som ökar medlemmarnas möjligheter på arbetsmarknaden. Exempel på sådana åtgärder kan vara kompetensutveckling, både konstnärlig eller i frågor som rör eget företagande.

Samverkan, kan bestå av:

– Dialoger, konferenser, möten eller gemensamma initiativ tillsammans med andra centrumbildningar och relevanta aktörer på arbetsmarknaden.

Kulturrådets bedömningsgrunder:

– Organisationen ska bedriva professionell verksamhet av hög kvalité som kommer hela landet till del.
– Organisationen ska främja konstnärernas villkor inom respektive konstområde, förmedla och generera uppdrag från tredje part till medlemmarna samt arbeta aktivt för att bredda medlemmarnas arbetsmarknad.
– Organisationen ska ha god omvärldskunskap och verksamheten ska anpassas efter rådande omständigheter på arbetsmarknaden.
– Medlemmarna ska vara professionella kulturaktörer.
– Det ska finnas en tydlig uppföljning av den egna verksamheten som bland annat visar resultat av det arbetsförmedlande uppdraget.
– Organisationen bör samverka med övriga aktörer på kulturarbetsmarknaden, andra centrumbildningar samt verka för ökat samarbete med näringslivet och övriga relevanta aktörer inom konstområdet.
– Barn- och ungdomsperspektiv samt interkulturellt och internationellt-, jämställdhets-, hbtq-, och tillgänglighetsperspektiv.
– Kulturrådet gör en sammanvägd bedömning av ovanstående kriterier.

www.erdakonsult.se